

บทที่ ๕

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่กำลังศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยสองกลุ่มตัวอย่างได้แก่ อายุ พรรษา ระดับการศึกษาและประสบการณ์ในการปกครองคณะสงฆ์

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ประชากรหรือกลุ่มตัวอย่างคือพระสังฆาธิการที่เป็นพระนักศึกษารวม ๒๔๐ รูป โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ตำแหน่ง อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางปริยัติธรรม และประสบการณ์ในการปกครองคณะสงฆ์ คำถามแบบปลายเปิด (Open - ended Questions) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ซึ่งแบบสอบถามได้รับความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามที่เรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล สังกัดส่วนกลางในการวิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้รับนำมาหาค่าความถี่และร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม หาค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของข้อมูลความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ ต่อปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และใช้ค่า One Way ANOVA (F-Test) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ตำแหน่ง อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางปริยัติธรรม และประสบการณ์ในการปกครองคณะสงฆ์ กับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการต่อปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕.๒ ผลการวิเคราะห์การวิจัย

จากการศึกษาความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่กำลังศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) ปีการศึกษา ๒๕๕๒ ต่อการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม ๒๔๐ รูป พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเจ้าอาวาส ร้อยละ ๔๒.๐๘ รองลงมาเป็นอื่น ๆ เช่น รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระลูกวัด/ครูสอนพระปริยัติธรรม ร้อยละ ๒๕.๘๓ มีอายุอยู่ในช่วง ๕๑ – ๖๐ ปี ร้อยละ ๔๐.๐๐ รองลงมาคือ มีอายุอยู่ในช่วง ๔๑ – ๕๐ ปี ร้อยละ ๓๒.๐๘ มีจำนวนพรรษา ๑๖ – ๒๐ พรรษา ร้อยละ ๓๔.๑๗ รองลงมาคือ มีจำนวนพรรษา ๑๑ – ๑๕ พรรษา ร้อยละ ๒๖.๖๗ มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ร้อยละ ๔๓.๓๓ รองลงมาคือ มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ร้อยละ ๓๕.๔๒ มีวุฒิการศึกษาทางธรรมระดับนักธรรมเอก ร้อยละ ๘๗.๙๒ รองลงมาคือ มีวุฒิการศึกษาทางธรรมระดับนักธรรมโท ร้อยละ ๑๐.๐๐ ไม่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ร้อยละ ๓๕.๘๓ รองลงมาคือ มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมระดับ ๗ – ๙ ร้อยละ ๒๖.๒๕

๒. ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการเกี่ยวกับปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม ๒๔๐ รูป พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) อยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงลำดับดังนี้ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดผลประเมินผล

๓. การทดสอบสมมติฐาน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการเรียนการสอนหลักสูตร (ป.บส.) โดยภาพรวมจำแนกตามสถานภาพด้านวุฒิ

การศึกษาสายสามัญ และด้านประสบการณ์ในการปกครองคณะสงฆ์ พบว่า ความคิดเห็นโดยภาพรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการเรียนการสอนหลักสูตร (ป.บส.) โดยภาพรวมจำแนกสถานภาพด้านอายุ ด้านจำนวนพรรษา ด้านวุฒิการศึกษาทางธรรม ด้านวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และด้านตำแหน่ง พบว่า ความคิดเห็นโดยภาพรวมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๕.๓ การอภิปรายผล

ผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ พระสังฆาธิการที่ศึกษาในหน่วยงานที่มีโครงการเปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งสังกัดส่วนกลาง ในปีการศึกษา ๒๕๕๒ จำนวน ๒๔๐ รูป โดยกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) ในด้านต่างๆ คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดผลประเมินผล ผลการศึกษานำสู่การอภิปรายผล ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากสถานการณ์ทางสังคมในปัจจุบันท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคม นับวันที่จะสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ปัญหาในคณะสงฆ์ยิ่งสลับซับซ้อนมากขึ้น การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นหลักที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริง เรียนแล้วสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนับเป็นส่วนหนึ่งของพันธกิจในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการให้แก่สังคมโดยมีจุดมุ่งหมายในอันที่จะช่วยสนองงานคณะสงฆ์ในการให้การศึกษอบรมในส่วนที่เป็นการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ซึ่งสอดคล้องกับ อุบลรัตน์ เพ็งสถิตย์ในการจัดการเรียนการสอน การทำให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจในการเรียนเป็นองค์ ประกอบสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่บุคคลจะเรียนรู้หรือมีพัฒนาการและความเจริญ

งอกงามนั้น บุคคลจะต้องอยู่ในสภาวะที่พึงพอใจสุขใจเป็นเบื้องต้น นั่นคือบุคคลจะต้องได้รับการจูงใจทั้งในลักษณะนามธรรมและรูปธรรม และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดผลประเมินผล อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) อยู่ในระดับมากที่สุดคือ มีการจัดกิจกรรมตามลำดับขั้นตอนของกระบวนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เข้าใจในการเรียนการสอนที่ผู้เรียนจะรู้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับการศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้สอนได้เข้าใจผู้เรียนและสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมความสามารถความสนใจของผู้เรียน และเนื้อหาวิชาได้ ตามแนวทางการดำเนินกิจกรรมของอาจารย์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มีดังนี้

๑) จัดเนื้อหาวิชาให้มีความยากง่ายเหมาะสมและเป็นไปตามลักษณะพัฒนาการของผู้เรียน ตามความสามารถ นอกจากนี้ผู้สอนควรชี้ให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชานั้น ๆ ๒) เลือกวิธีการสอนที่จะสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองได้ และสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจในการเรียนด้วย ทั้งนี้ยังหมายรวมถึงการเลือกใช้อุปกรณ์การสอนต่างๆ ที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เช่น ตัวอย่างรูปภาพการตีความจากแผนภูมิ การใช้สื่อทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ ๓) จัดกิจกรรมการสอนให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้โดยการฝึกปฏิบัติ รวมทั้งให้ผู้เรียนได้รับทราบผลก้าวหน้าของการทำงานนั้นด้วย นอกจากนี้การให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติงาน ยังเป็นการฝึกให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในการทำงานโดยผู้สอนจะต้องค่อยๆ ให้ผู้เรียนได้ฝึกการเป็นผู้รับผิดชอบในการทำงานด้วย ๔) แจ้งให้ผู้เรียนทราบจุดประสงค์ของการเรียนรวมทั้งเกณฑ์การประเมินผล เพื่อกระตุ้นและสนับสนุนให้ผู้เรียนสนใจเรียน รวมทั้งให้ผู้เรียนได้เข้าใจว่าความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการเรียนขึ้นอยู่กับความพยายาม หรือความสนใจในการเรียน และความรับผิดชอบของผู้เรียนต่อการทำงานเพื่อนำไปสู่ผลของรางวัล มากกว่าความสามารถเฉพาะตัว ๕) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นขั้นตอนย่อย ๆ โดยคำนึงถึงสิ่งที่ผู้เรียนจะต้องศึกษามาก่อนและความต่อเนื่องของเนื้อหาวิชา ซึ่งหมายรวมถึงสอนในแต่ละจุดประสงค์ให้ต่อเนื่องกันในจำนวนที่เหมาะสมมากกว่าที่จะสอนรวม ๆ กันทั้งหมดโดยไม่มีเป้าหมาย ๖) เลือกและจัดกิจกรรม

การเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นความสนใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่เรียนการให้งานที่ยากเกินไปจะทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่าย ไม่อยากทำ และเห็นว่าเกินความสามารถของตนเอง ซึ่งในบางครั้งผู้สอนควรสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ศึกษาเพิ่มเติมจากเอกสารต่าง ๆ การที่ผู้สอนรู้จักการสังเกตผู้เรียนจะมีส่วนช่วยให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนได้ ๗) สนับสนุนหรือช่วยเหลือกันระหว่างกลุ่มผู้สอนเพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนได้สอดคล้องกัน โดยการวางแผนงานร่วมกัน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้และมีประสบการณ์ในหลาย ๆ ด้าน และ ๘) ชี้แจงให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์จากการศึกษาจากเนื้อหาการเรียนรู้ ในการนำไปใช้ในชีวิตจริงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ผู้เรียนควรมีพฤติกรรม ดังต่อไปนี้เพื่อแสดงว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาที่ได้รับจากผู้สอน

ด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริรักษ์การคณะสงฆ์ (ป.บ.ส.) อยู่ในระดับมากคือ มีการจัดกิจกรรมให้เห็นสภาพจริง เช่น จัดอภิปรายในห้องเรียนเป็นลำดับแรก รองลงมาคือ มีการจัดเตรียมเอกสาร หนังสือหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ ใช้สื่อให้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับเวลา นั่นคือ สื่อประกอบการเรียนการสอนมีความสำคัญต่อการสอนและการเรียนรู้ของนักศึกษา เพราะสื่อเป็นสิ่งที่จูงใจให้นักศึกษาเกิดความสนใจเรียนมากขึ้นและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ สมศักดิ์ ชำนาญกิจ ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยโดยใช้บทเพลงประกอบการสอนพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยใช้บทเพลงประกอบการสอนสูงกว่านักเรียนที่เรียน โดยไม่ได้ใช้บทเพลงประกอบการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และสอดคล้องกับ ผจกญ สุวรรณวงษ์ ทำวิจัยเรื่อง การทดลองโดยใช้เกมประกอบการสอนภาษาไทยกับนักเรียนชั้นประถมศึกษา พบว่า นักเรียนที่ได้เรียนโดยใช้เกมและไม่ใช้เกมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และยังสอดคล้องกับ พิณฑอง ทองแถม ทำวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวรรณคดีเรื่อง พระอภัยมณี โดยใช้หุ่นกระบอกกับการสอนแบบอภิปราย ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวรรณคดีกลุ่มที่ได้ใช้หุ่นกระบอก มีผลสัมฤทธิ์สูงกว่ากลุ่มที่สอนแบบอภิปรายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งจะเห็นได้ว่าสื่อมีส่วนช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น

ด้านรางวัลผลประโยชน์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริรักษ์การคณะสงฆ์ (ป.บ.ส.) อยู่ใน

ระดับมาก คือ มีการประเมินผลได้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้และครอบคลุมเนื้อหา เป็นลำดับแรก รองลงมาคือ มีการส่งเสริมให้นักเรียนออกไปบริการวิชาการแก่สังคม เช่น สอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน นั่นคือ การวัดและประเมินผลที่ดีต้องตรงตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้และเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ต้องสามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างถูกต้องตามกระบวนการทำให้ผู้เรียนเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงและยังเป็นการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอีกด้วย

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า การเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการเรียนการสอนหลักสูตร (ป.บส.) โดยภาพรวมจำแนกตามสถานภาพด้านอายุ ด้านพรรษา ด้านวุฒิการศึกษาทางธรรม ด้านวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และด้านตำแหน่ง พบว่า ความคิดเห็นโดยภาพรวมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และการเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการเรียนการสอนหลักสูตร (ป.บส.) โดยภาพรวมจำแนกตามสถานภาพ ด้านวุฒิการศึกษาสายสามัญ และด้านประสบการณ์ในการปกครองคณะสงฆ์ พบว่า ความคิดเห็นโดยภาพรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งสอดคล้องกับ ทอนไดค์ (Thorndike) ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้แตกต่างกันตามตัวบุคคลและตามวิธีการในการเรียนรู้สิ่งเดียวกันแต่ละบุคคลอาจเรียนรู้ได้ไม่เท่ากัน เพราะบุคคลอาจมีความพร้อมต่างกันมีความสามารถในการเรียนต่างกันมีอารมณ์และความสนใจที่จะเรียนต่างกัน และมีความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่จะเรียนต่างกันได้ และยังสอดคล้องกับโทมัส เจ ชวลล์ (Thomas J. Shuell) ได้กล่าวไว้ว่า “การเรียนรู้ย่อมมีการแก้ไขปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม” การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นๆ จะต้องเนื่องมาจากประสบการณ์

๕.๔ ข้อเสนอแนะ

๕.๔.๑ ข้อเสนอแนะจากการวิจัยเชิงนโยบาย

ด้านการจัดการเรียนการสอน

๑. ควรจัดให้มีอาจารย์จากหน่วยงานข้างนอกเข้ามาสอนบ้าง
๒. ควรจัดให้มีกิจกรรมในระหว่างเรียน
๓. ควรจัดให้มีการศึกษาแลกเปลี่ยนการเรียนรู้กับหน่วยงานอื่น ๆ
๔. ควรจัดให้มีทัศนศึกษาในสถานที่ต่าง ๆ ตามรายวิชาบ้าง
๕. ควรจัดให้มีการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ จากเดิม

ด้านสื่อการเรียนการสอน

๑. ควรมีอุปกรณ์การสอนติดตั้งถาวรอยู่ในห้องเรียน
๒. อาจารย์บางท่านยังขาดทักษะในการใช้สื่อการสอน
๓. อาจารย์ควรกระตุ้นให้นักศึกษาใช้สื่อในการเรียนรู้ให้มาก
๔. อาจารย์ควรใช้สื่อ ในการสอนให้มากกว่านี้
๕. บางสถานที่ยังขาดอุปกรณ์ในการเรียนการสอน

ด้านการวัดผลประเมินผล

๑. บางรายวิชาสอนอย่างหนึ่งแต่ออกข้อสอบอีกอย่างหนึ่ง
๒. มีการวัดผลประเมินผลในรูปแบบที่ให้คะแนนไม่ได้มาตรฐาน
๓. ควรมีการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ด้วยรูปแบบต่าง ๆ บ้าง
๔. ควรจัดให้นักศึกษา ได้มีส่วนร่วมในการจัดรูปแบบการวัดผลประเมินผล
๕. ควรมีการจัดการด้านการวัดผลประเมินผลในเวลาที่กำหนด

๕.๔.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตร การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในส่วนภูมิภาค เพื่อให้ทราบข้อมูลที่ครอบคลุม และใกล้เคียงมากขึ้น

๒. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอน หลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล(ส่วนกลาง) กับภูมิภาค เพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างกัน และนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น